

Hluchoslepota - duální senzorické postižení

Definice hluchoslepoty:

„Za hluchoslepé se pro účely tohoto zákona považují osoby se souběžným postižením sluchu a zraku různého stupně, typu a doby vzniku, u nichž rozsah a charakter souběžného sluchového a zrakového postižení neumožňuje plnohodnotný rozvoj mluvené řeči, nebo neumožňuje plnohodnotnou komunikaci mluvenou řečí.“ (Zákon č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění zákona č. 384/2008 Sb., (v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.))

Návrh definice hluchoslepoty pracovní skupiny o.s. LORM pro české prostředí, který vznikl v roce 2006 a vychází především z funkčních definic: „Hluchoslepota je jedinečné postižení dané různým stupněm souběžného poškození zraku a sluchu. Způsobuje především potíže při komunikaci, prostorové orientaci a samostatném pohybu, sebeobsluze a přístupu k informacím. Zabraňuje hluchoslepému člověku plnohodnotně se zapojit do společnosti a vyžaduje zajištění odborných služeb, kompenzačních pomůcek a úpravy prostředí“ (www.lorm.cz).

...

Hluchoslepota zapříčiňuje měnící se potřeby spoluvytvářet změny ve všech činnostech:

- při interakci a komunikaci
- při prostorové orientaci a samostatném pohybu
- při každodenních činnostech
- při činnostech, kde je potřeba přiblížení včetně čtení a psaní

(www.lorm.cz)

Dělení hluchoslepoty

I. Dělení podle stupně poškození zraku a sluchu

- osoby s úplnou hluchoslepotou
- osoby s úplnou hluchotou a slabozrakostí
- osoby s nedoslýchavostí a úplnou slepotou
- osoby s nedoslýchavostí a slabozrakostí

II. Dělení podle období života

- osoby hluchoslepé od narození
- osoby s vrozeným poškozením sluchu a získaným poškozením zraku
- osoby s vrozeným poškozením zraku a získaným poškozením sluchu
- osoby se získaným poškozením zraku a sluchu

III. Dělení podle úrovně činností

- osoby s nízkou úrovní činností a intelektuální úrovní
- osoby s průměrnou nebo vysokou úrovní činností a intelektuální úrovní

Etiologie hluchoslepoty

- **Biologická nezralost** – předčasné porody, nízká porodní váha - menší než 1500g
- **Kongenitální rubeola** – virové onemocnění – transplacentární infekce plodu v 1. trimestru
- **Kongenitální toxoplasmosa** – vyvolaná parazitickým prvokem *Toxoplasma gondii* – při vrozené toxoplasmoze je přítomen mikroftalmus se strabismem a porucha sluchu
- **Meningitida** – bakteriální zánět mozkových plen – poškození mozku a míchy s následnou hluchotou
- **Encefalitida** – zánětlivý proces postihující mozkovou tkáň – důsledkem jsou centrální obrny, epileptické záchvaty, duševní změny nebo jejich kombinace
- **CHARGE asociace** - skupina vrozených malformací
  - „C“ – (coloboma) - duhovka nebo sítnice nejsou zcela uzavřeny
  - „H“ – (heart), srdeční abnormality; vyskytují se v 50%.
  - „A“ – (artesia choanae), uzávěr nosních dírek
  - „R“ – fyzická či mentální retardace
  - „G“ – nedostatečný vývoj genitálií, výskyt hypoplasie u 40%
  - „E“ – (ears), postižení sluchu různého stupně; výskyt v 85%
- **Syndrom Usher** – hereditární choroba, při narození nebo krátce po narození se projevuje ztrátou sluchu v důsledku odumírání buněk Cortiho orgánu a progredující poruchou zraku způsobenou pigmentovou degenerací sítnice – postihuje téměř 3-6% neslyšících a nedoslýchavých
- Další syndromy způsobující duální smyslové postižení a příp. další zdravotní potíže: Goldenharův syndrom, Moebiov syndrom, Patauův syndrom, Rosenbergův syndrom

Důsledky hluchoslepoty

- omezené možnosti poznávání okolního světa
- narušená komunikace („uvězněné duše“ – Helena Kellerová)
- pasivita, apatie, stereotypní chování
- obtížná edukace u jedinců s vrozenou HS

Důsledky totální hluchoslepoty

- limitovaná možnost rozvoje kognitivních, emocionálních i sociálních funkcí
- stereotypní pohyby – kývání se, točení se dokola, potřásání hlavou, protírání očí atd.
- jedinec bývá egocentrický a netečný vůči okolí, obtíže při přijímání potravy, problémy s defekací, převrácený a nepravidelný rytmus spánku
- možnost edukace je velmi malá a výsledky závisí na způsobu specializované intervence
- ke komunikaci jsou slabě motivováni, je realizována v nesympolické rovině

Hluchoslepota s převahou zrakového postižení

- nedostatečnou funkci zraku a sluchu nahrazují hmatovým vnímáním
- narušená funkce kinestetických počítků – orientace v prostoru, chůze, motorická koordinace
- nedostatky v oblasti jemné motoriky – chybí koordinace mezi palcem a ukazováčkem
- je preferováno dorozumívání reliéfním Braillovým bodovým písmem
- z dlaňových komunikačních systémů – Lormova abeceda a vpisování majuskulí do dlaně

Hluchoslepota s převahou sluchového postižení

- méně problémů s orientací v prostředí, jemnou a hrubou motorikou
- důležitým informačním zdrojem jsou vibrační počítky – např. podle odhmatu hrtanu sledovat artikulovanou řeč
- preferují vizuální příjem informací – přirozené posunky, znakový jazyk modifikovaný do taktilní podoby, dlaňová daktylní abeceda a Lormova abeceda
- pokud stav zraku dovolí diskriminovat grafémy, mohou se učit číst a psát tiskací a psací písmo

Komunikační systémy u HS (podle Zákona č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění zákona č. 384/2008 Sb., (v úplném znění vyhlášen pod č. 423/2008 Sb.))

- **znakový jazyk**

Doporučení pro komunikaci s hluchoslepým:

- komunikační pozice by měla být **frontální**, přičemž vzdálenost mezi komunikujícími musí být limitována stupněm zrakového postižení
- (př. osoby s Usherovým syndromem preferují vzdálenější pozici znakovujícího)
- vzhledem k zbytkům zraku je hluchoslepý schopen sledovat změnu komunikačního partnera a reagovat na střídání komunikačních rolí pokud budou probíhat v jeho zorném úhlu
- význam sdělení vychází především z komunikační zkušenosti komunikačních partnerů

- **znakovaná čeština**

- **prstová abeceda (taktilní forma PA)**
- **vizualizace mluvené češtiny**
- **písemný záznam mluvené řeči**

- **Lormova abeceda** je dotyková dlaňová abeceda, při které se jednotlivá písmena vyznačují pomocí ustálených pohybů a dotyků prováděných na dlaně a prstech ruky příjemce sdělení.
- Ke komunikaci se využívá dlaňová strana nejlépe levé ruky, prsty této ruky se drží poněkud napjaté a mírně roztažené. Podle potřeby je možno používat i dlaně pravé ruky. Mluvčí vyznačuje jednotlivá písmena svým ukazováčkem do dlaně a na prsty ruky příjemce sdělovaných informací dle následujícího schématu:

A - bod na špičce palce

B - čára po ukazováčku od špičky prstu k dlaně

C - bod na zápěstí

D - čára po prostředníčku od špičky prstu k dlaně

E - bod na špičce ukazováčku

F - současné stisknutí špiček ukazováčku a prostředníčku ze strany

- G - čára po prsténíčku od špičky prstu k dlani
- H - čára po malíčku od špičky prstu k dlani
- CH - současné stisknutí špiček prsténíčku a malíčku ze strany
- I - bod na špičce prostředníčku
- J - stisk špičky prostředníčku ze strany
- K - bod čtyř špiček prstů do dlaně
- L - čára po prostředníčku od špičky prstu přes dlaň k zápěstí
- M - bod pod malíčkem
- N - bod pod ukazováčkem
- O - bod na špičce prsténíčku
- P - čára po vnější straně ukazováčku od dlaně ke špičce ukazováčku
- Q - čára po vnější straně malíčku od dlaně ke špičce malíčku
- R - postupné pokládání ukazováčku, prostředníčku a prsténíčku do dlaně
- S - ukazováčkem kruh na dlani
- T - čára po palci od špičky prstu k dlani
- U - bod na špičce malíčku
- V - bod pod palcem
- W - dvakrát bod pod palcem
- X - čára podél zápěstí zleva doprava
- Y - čára pod prsty směrem od ukazováčku k malíčku
- Ý - čára pod prsty směrem od ukazováčku k malíčku a pokračovat po vnější straně malíčku směrem ke špičce malíčku
- Z - šikmá čára přes dlaň od palce k malíčku

DLOUHÉ SAMOHLÁSKY - krátká čárka na špičce prstu pro příslušnou samohlásku směrem nahoru

HÁČEK NAD PÍSMENY - bod mezi palcem a ukazováčkem před příslušnou hláskou

ČÍSLA - lze vyjádřit dvěma způsoby: 1) arabské číslice napsat obrysově do dlaně; označení tisíc, milión, miliarda zkratkou (tis., mil., mld.), 2) použít značení jako v Braillově písmu 1=A, 2=B, 3=C, 4=D, 5=E, 6=F, 7=G, 8=H, 9=I, 0=J, před číslicí použít čáru obráceného "L" od zápěstí směrem ke špičce prostředníčku.

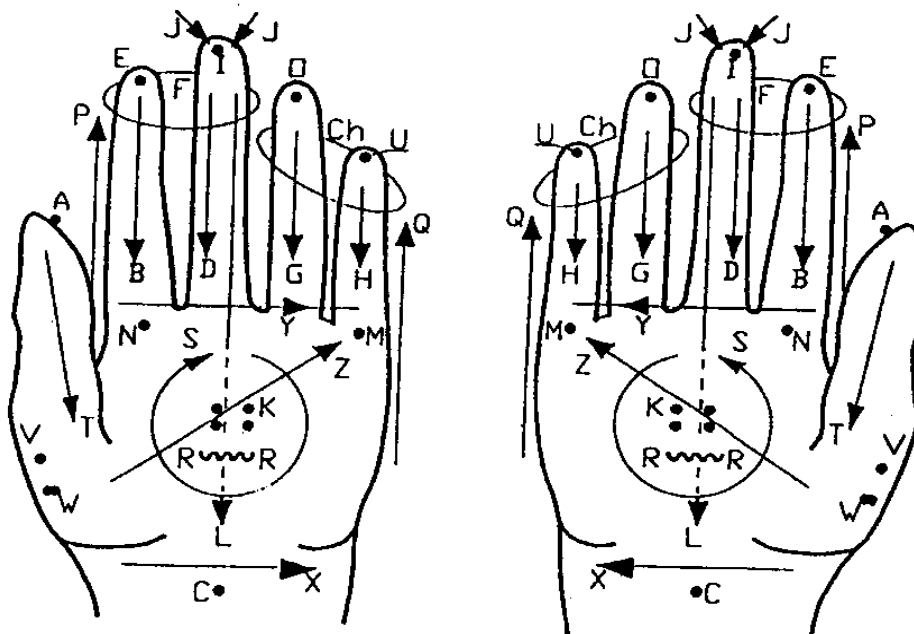
„**NEROZUMÍM**“ - zavřít dlaň

OMYL - lehké klepnutí do dlaně

MEZERA MEZI SLOVY - plochou ruky přejet jedenkrát po dlani

OTAZNÍK - ukazováčkem vypsát do dlaně obrys otazníku

KONEC VĚTY - plochou ruky přejet dvakrát po dlani

- **Daktylografika** je vpisování velkých tiskacích písmen zpravidla do dlaně ruky příjemce sdělení.
- **Braillovo písmo** s využitím taktilní formy umožňuje zobrazovat písmena abecedy ustálenými dotyky na dvou prstech jedné ruky nebo více prstech obou rukou příjemce sdělení s využitím kódového systému Braillova písma.
- **Taktilní odezírání** je založeno na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrací hlasivek mluvího.
- **Vibrační metoda Tadoma** je založena na vnímání mluvené řeči pomocí odhmatávání vibrací hlasivek, pohybů dolní čelisti, rtů a tváří mluvího.

- v současné době je celosvětový trend komunikace HS založen na tzv. totální komunikaci
- výběr jednotlivých komunikačních systémů je individuální, vychází ze stupně sluchového a zrakového postižení, z doby jeho vzniku, z individuálních potřeb dítěte s duálním sensorickým postižením, jeho věku, vývojové úrovně a somatických možností
- předpokladem pro učení jakékoliv komunikační techniky je navázání taktilního kontaktu pečující osoby s hluchoslepým dítětem, čímž se tento kontakt stává prvotní komunikací

Výchovně vzdělávací péče o HS v ČR

- Dětský domov a MŠ speciální v Berouně - poskytuje výchovnou a vzdělávací péči dětem s vadou sluchu, s vadou sluchu a zraku (hluchoslepota) a s vadou sluchu v kombinaci s dalším postižením – (<http://www.hluchoslepota-deti.cz/spc.htm>)
- třída pro hluchoslepé při MŠ a ZŠ pro SP v Olomouci + Praktická škola dvouletá – (<http://www.sluch-ol.cz/index.php?nid=6800&lid=CZ&oid=1104649>)

Organizace pro HS

- LORM (časopis DOTEKY)
- VIA sdružení
- Klub přátel červenobílé hole
- ZÁBLESK
- Tyfloservis

LORM (společnost pro hluchoslepé)

- od roku 1991 poskytuje službu asi 300 hluchoslepým klientům
- v současné době sdružuje okolo 200 členů a poskytuje služby asi 120 osobám
- LORM poskytuje individuální a skupinovou systematickou péči hluchoslepým lidem, jejíž cílem je překonání negativních psychologických a sociálních dopadů hluchoslepoty, které postihují jednotlivce a jejich rodiny
- pořádá skupinové rehabilitačně-edukační pobyty a kurzy, organizuje klubovou činnost, kulturní aktivity a další regionální akce pro hluchoslepé a jejich průvodce

ZÁBLESK

- sdružení rodičů a přátel hluchoslepých dětí – založeno v r. 2001
- dobrovolná nezisková organizace

- hlavním cílem je:

- 1) zkvalitňování péče o děti s kombinovaným postižením zraku a sluchu
- 2) prosazování práv a potřeb takto postižených dětí a zabezpečení jejich životních podmínek v dospělém věku
- 3) maximální integrace do společnosti, organizace výchovně vzdělávacích akcí, programů a aktivit

Doporučená literatura:

LUDÍKOVÁ, L. *Vzdělávání hluchoslepých I.* Praha: Scientia, 2000

LUDÍKOVÁ, L. *Vzdělávání hluchoslepých III.* Praha: Scientia, 2001

LUDÍKOVÁ, L. *Edukace hluchoslepeho dítěte raného věku.* Olomouc:Univerzita Palackého, 2001

SOURALOVÁ, E. *Vzdělávání hluchoslepých II.* Praha: Scientia, 2000

SOURALOVÁ, E., HORÁKOVÁ, R. *Problematika osob s hluchoslepotou a kontaktní tlumočení u hluchoslepých preferujících český znakový jazyk.* Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008.

www.lorm.cz